

Indikaatori "ettevõtjatulu" ja põllumajandustootjate "jätkusuutlikkuse" uuring

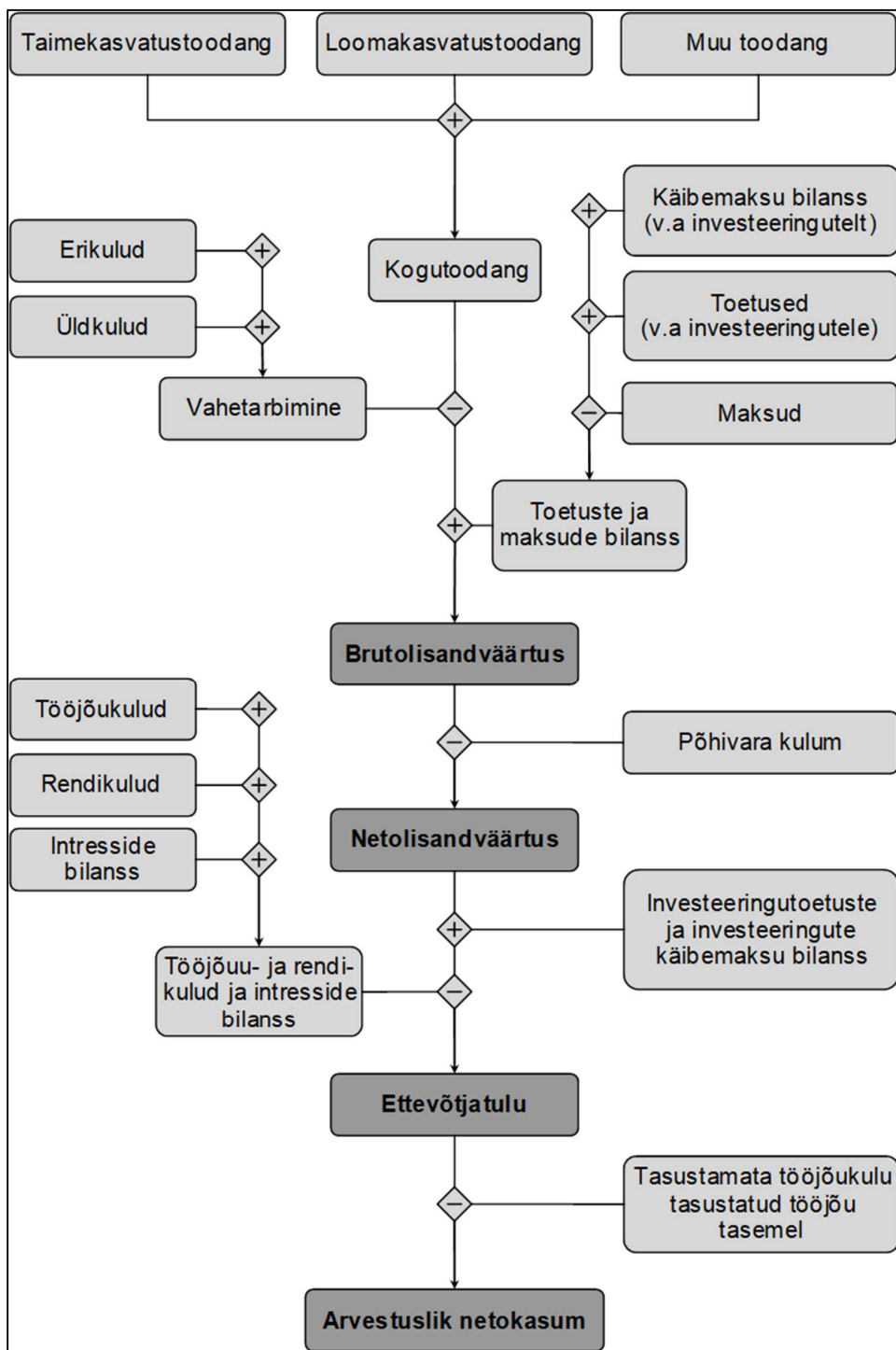
Indikaatori "ettevõtjatulu" (sh. põllumajandustootjate jätkusuutlikkus) analüüsi metoodika

Ettevõtjatulu analüüsiks on kasutatud FADNi andmeid nimetatud aasta kohta (nt. 2018. aastal koguti ja analüüsiti andmed 2017. aasta kohta). Kuna FADNi eesmärgiks on analüüsida põllumajandusliku tootmisega tegelevate ettevõtete majandustulemusi, siis on FADNi põllumajandustootjate üldkogumisse kuulumiseks kehtestatud ettevõtte majandusliku suuruse alampiir. Eestis on majandusliku suuruse alampiiriks kehtestatud 4000 eurot. See tähendab, et FADNi üldkogumisse kuuluva ettevõtte standardkogutoodangu väärtus aruandeaastal peab olema suurem kui 4000 eurot.

Standardkogutoodangu väärtus näitab majapidamise teoreetilist potentsiaali tema kasutuses oleva põllumajandusmaa hektarite ja kasvatatavate loomade arvu alusel. Majapidamise standardkogutoodang tehakse kindlaks standardtoodangu koefitsientide baasil, mis arvutatakse viie aasta keskmisena vastavalt vaatlusaluste aastate saagikus- ja produktiivsuse näitajatele ning hindadele. Toetused standardtoodangu koefitsientides ei kajastu. Korrutades majapidamises kasvatatavate erinevate põllukultuuride hektarite ja loomaliikide keskmised arvud vastavate standardtoodangu koefitsientidega, saadakse antud majapidamise standardkogutoodangu väärtus eurodes.

Kõik indikaatori "ettevõtjatulu" näitajad on arvatud kaalutud keskmistena. FADNi (*Farm Accountancy Data Network*, põllumajanduslik raamatupidamise andmebaas) vastava aasta valimis (suurusjärgu 660 ettevõtet) olnud ettevõtete tulemuste üldistamisel MAK 2014–2020 keskkonnatoetusi saanud põllumajandustootjate üldkogumile on kasutatud PRIA toetuste registri andmeid vastava aasta kohta. Andmed kaalutakse eraldi iga MAK 2014–2020 keskkonnatoetuse lõikes, kasutades PRIA loomade ja põldude registri andmeid ning standardtoodangu koefitsiente "ST 2013". Iga PRIA loomade ja/või põldude registris olevale tootjale (kellel oli maad ja/või põllumajandusloomi vastava aasta seisuga) määrati tootmistüüp ja majanduslik suurus vastavalt FADNi tüpoloogiale.

Indikaatori "ettevõtjatulu" peamiseks analüüsiobjektideks on netolisandväärtus, ettevõtjatulu ning arvestuslik netokasum, mis on arvatud keskmiselt tootja kohta (Joonis 1).

Joonis 1. Peamiste majandusnäitajate arutamise skeem.

Netolisandväärtus (*Net Value Added*) näitab ettevõttes loodud lisandväärtust, mis arvutatakse kogutoodangust vahetarbimise ja kulumi mahaarvamisel ning toetuste (va investeeringutoetused) ja maksude lisamisel. Netolisandväärtus on summa, mis jääb tootmistegurite kasutamise kulude katmiseks (nt palk, rent, intressid, omanikutulu). Ettevõtjatulu (*Family Farm Income*) erineb netolisandväärtusest selle poolest, et arvesse võetakse ka kulutused tööjõu- rendi- ja finantskulude maksmiseks ning sissetulekud investeeringutoetustest. Ettevõtjatuluks nimetataksegi summat, millest on maha arvatud kulud tööjõule, intressidele, rendile jne. Arvestuslik netokasum (*Conditional Profit*) võtab arvesse ka tasustamata tööjõudu (palgata töötavad omanikud ja nende pereliikmed), mille väljatoomisel lahutatakse ettevõtjatulust tasustamata tööjõukulu. Tööjõu aastaühik (TJÜ) võrdub arvestuslikult 2200 töötunniga aastas.

Kogutoodangu moodustavad ettevõttes toodetud taime- ja loomakasvatustoodang ning sissetulekud kõrvaltegevusest (näiteks tulu lepingulistest töödest, taluturismist, metsandusest, taime- ja loomakasvatustoodangu töötlemisest, vahendustegevusest, taastuenergia tootmisest jne). Toodang võib olla toodetud müügiks, kasutamiseks ettevõtte siseseks tarbimiseks (nt loo-madele söödaks, seemneks jne) või jääda varudeks. Sissetuleku moodustavad taime- ja loomakasvatustoodangu realiseerimine, sissetulek muudest põllumajandusega otseselt seotud kõrvaltegevustest ning toetused (v.a investeeringutoetused).

Kogutoodangu väärtuse ja struktuuri analüüsimisel on kogutoodangule lisatud ka toetused (v.a investeeringutoetused), mis on antud analüüsis jagatud tinglikult kolmeks: antud meetme toetus, keskkonnatoetused (v.a meetme toetuse all kajastatu) ja muud toetused.

Võttes arvesse, et põllumajandustootjad on nii tootmise struktuuri kui ka majandusliku suuruse poolest väga erinevad, on eelpool nimetatud näitajaid analüüsitud väljendatuna ettevõttes hõivatud tööjõu aastaühiku ning kasutatud põllumajandusmaa hektari kohta.

Brutolisandväärtuse (BLV) arvutamiseks lisatakse kogutoodangu väärtusele toetuste (v.a investeeringutoetused) ja ettevõtlusega seotud maksude bilanss ning lahutatakse eri- ja üldkulud.

Indikaatori "ettevõtjatulu" (sh. põllumajandustootjate jätkusuutlikkus) analüüsimiseks on MAK 2014–2020 keskkonnatoetust saanud ettevõtetest eraldi analüüsitud:

- meede 10 – põllumajanduse keskkonna- ja kliimatoetust taotlenud tootjad (edaspidi **M10**);
- meede 10.1.1 – keskkonnasõbraliku majandamise toetust taotlenud tootjad (edaspidi **KSM**);
- meede 10.1.3 –piirkondliku mullakaitse toetust taotlenud tootjad (edaspidi **MULD**);
- meede 10.1.4 – keskkonnasõbraliku aianduse toetust taotlenud tootjad (edaspidi **KSA+KSK**);
- meede 10.1.5 – kohaliku sorti taimede kasvatamise toetust taotlenud tootjad (edaspidi **SORT**);
- meede 10.1.6 – ohustatud tõugu looma pidamise toetust taotlenud tootjad (edaspidi **OTL**);
- meede 10.1.7 – poollooduslike koosluste hooldamise toetust taotlenud tootjad (edaspidi **PLK**);
- meede 11 – mahepõllumajandusele ülemineku ja mahepõllumajandusega jätkamise toetust taotlenud tootjad (edaspidi **MAHE 2014+**);
- meede 11.1 – mahepõllumajandusele ülemineku toetust taotlenud tootjad (**M11.1**, edaspidi **MAHE üle**);
- meede 11.2 – mahepõllumajandusega jätkamise toetust taotlenud tootjad (**M11.2**, edaspidi **MAHE jätk**);
- MAK 2007-2013 meede 2.3.2 – mahepõllumajandusliku tootmise toetust taotlenud tootjad (edaspidi **MAHE 2007+**);
- meede 12.1 – Natura 2000 alal asuva põllumajandusmaa kohta antavat toetust taotlenud tootjad (edaspidi **NAT**);
- meede 12.2 – Natura 2000 alal asuva erametsamaa kohta antavat toetust taotlenud tootjad (edaspidi **NAM**);
- meede 14.1 – loomade heaolu toetust saanud tootjad (edaspidi **LHT**);
- keskkonnatoetusi taotlenud tootjad (edaspidi **MAK kkt**);
- keskkonnatoetusi mittetaotlenud tootjad (edaspidi **tavatootjad**);
- FADNi põllumajandustootjate üldkogumisse kuuluvad tootjad (edaspidi **Eesti keskmine**).

Eesti keskmine põllumajandustootja on kaalutud keskmine näitaja, mis on saanud FADN valimis olnud ettevõtete tulemuste üldistamisel põllumajandustootjate üldkogumile. Andmete laiendamiseks on kasutatud Statistikaameti poolt läbiviidud struktuuriuuringu andmeid põllumajanduslike majapidamiste arvu ja nende liigituse kohta majandusliku suuruse ja tootmistüüpide lõikes. FADN metoodika järgi peetakse professionaalseteks põllumajandustootjateks neid tootjaid kelle standardkogutoodangu väärtus ületab 4000 eurot.

MAK 2014–2020 keskkonnatoetuste mõju hindamiseks peamistele majandustulemustele, on toetused (v.a investeeringutoetused) jagatud tinglikult kolmeks osaks:

- Vastava tootjate grupi sihttoetus ehk nn meetme toetus, kusjuures:
 - M10 tootjate puhul põllumajanduse keskkonna- ja kliimatoetus (meede 10);
 - KSM tootjate puhul keskkonnasõbralik majandamise toetus (meede 10.1.1);
 - MULD tootjate puhul piirkondliku mullakaitse toetus (meede 10.1.3);
 - KSA+KSK tootjate puhul keskkonnasõbraliku aianduse toetus (meede 10.1.4);
 - SORT tootjate puhul kohalikku sorti taimede kasvatamise toetus (meede 10.1.5);
 - OTL tootjate puhul ohustatud tõugu looma pidamise toetus (meede 10.1.6);
 - PLK tootjate puhul poolloodusliku koosluse hooldamise toetus (meede 10.1.7);
 - MAHE 2014+ tootjate puhul mahepõllumajandusele ülemineku ja mahepõllumajandusega jätkamise toetus (meede 11);
 - MAHE M11.1 tootjate puhul mahepõllumajandusele ülemineku toetus (meede 11.1);
 - MAHE M11.2 tootjate puhul mahepõllumajandusega jätkamise toetus (meede 11.2);
 - MAHE 2007+ tootjate puhul mahepõllumajandusliku tootmise toetus (meede 2.3.2);
 - NAT tootjate puhul Natura 2000 toetus põllumajandusmaale (meede 12.1);
 - NAM tootjate puhul Natura 2000 toetus erametsamaale (meede 12.2);
 - LHT tootjate puhul loomade heaolu toetus (meede 14.1);
 - MAK kkt keskkonnatoetusi taotlenud tootjad (MAK 2014–2020 meetmed 10, 11, 12, 14 ja MAK 2007-2013 meede 2.3.2);
- Keskkonnatoetused (v.a meetme toetuse all kajastatu);
- Muud toetused¹.

Põllumajandustootja **jätkusuutlikkuse** hindamise aluseks on antud analüüsis võetud jätkusuutlikku arengut tagav brutolisandväärtus (BLV) tase tööjõu aastaühiku (TJÜ) kohta. Jätkusuutlikkuse hindamiseks võrreldi iga ettevõtte tegelikku BLV taset TJÜ kohta arvestusliku jätkusuutlikkuse tasemega. Jätkusuutlikku arengut tagava BLV TJÜ hindamiskriteeriumid olid järgmised:

- kui BLV tööjõu aastaühiku kohta üle 80% jätkusuutlikkuse tasemest, siis on põllumajandusettevõtte jätkusuutlik;
- kui BLV jääb alla 80% jätkusuutlikkuse tasemest, siis antud ettevõtte BLV tootmise tase TJÜ kohta ei taga jätkusuutlikku arengut.

Jätkusuutlikku arengut tagava BLV arvestamisel on eeldatud, et põllumajandusettevõtte BLV peab katma konkurentsivõimelise palgataseme töötajatele (k.a omaniku ja tema pereliikmete tasustamata tööjõule) ja 5% ettevõtte põhivarade keskmisest väärtusest (v.a maa), mis on vajalik normaalseks taastootmiseks. Palgataseme baasiks on võetud 80% maakonna kõigi tegevusalade keskmisest tööjõukulust töötaja kohta aastas.

¹ Ühtne pindalatoetus, kliimat ja keskkonda säästvate põllumajandustavade toetus, noore põllumajandustootja toetus, väikepõllumajandustootjate toetus, piima üleminekutoetus, veise üleminekutoetus, ute üleminekutoetus, põllumajanduskultuuri üleminekutoetus, heinaseemne üleminekutoetus, väikeste põllumajandusettevõtete arendamise toetus, piimalehma kasvatamise otsetoetus, ammalehma kasvatamise üleminekutoetus, ute kasvatamise üleminekutoetus, puu- ja köögivilja kasvatamise otsetoetus, erakorraline kohandamistoetus piimatootjatele, erakorraline kohandamistoetus sealihatootjatele, puu- ja köögiviljasektori erakorraline toetus, piimatootmise vähendamise toetus, praktikatoetus ja põllumajanduskindlustustoetus.

Majanduslik suuruse järgi jagatakse FADNi metoodika kohaselt põllumajandusettevõtteid 14 majandusliku suuruse klassi (Tabel 1)

Tabel 1. Majandusliku suuruse klassid FADNi metoodika kohaselt

Suurusklass	Miinum, euro	Maksimum, euro
1		2 000
2	2 000	4 000
3	4 000	8 000
4	8 000	15 000
5	15 000	25 000
6	25 000	50 000
7	50 000	100 000
8	100 000	250 000
9	250 000	500 000
10	500 000	750 000
11	750 000	1 000 000
12	1 000 000	1 500 000
13	1 500 000	3 000 000
14	3 000 000	

Analüüsi tulemuste kirjeldamise lihtsustamiseks on suurusklassid kokku pandud. Jätkusuutlike tootjate osakaalu hindamisel on MAK 2014–2020 keskkonnatoetusi taotlenud tootjad jagatud majandusliku suuruse alusel kolme gruppi:

- väiketootjad – SKT 4 000€ - 25 000€ (klassid 3-5)
- keskmise suurusega tootjad – SKT 25 000€-100 000€ (klassid 6-7)
- suurtootjad – SKT üle 100 000€ (8-14).

